

Immateriell kulturarv i tilknytning til Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen						
Kategori	Hovedtema	Undertema	Stikkord	Status/situasjonen i dag	Tradisjonsgrunnlag	Mulige satsningsområder
OVERLEVELSESTRATEGIER	Tilpassing til klima og naturforhold			Fortsatt i dag praktiseres noe av den kunnskapen som skulle til for å berge seg sjøl i dette området. Det gjelder i alt fra å ivareta råvarer/råmaterialer til bearbeiding og tilvirkning av bruksgjenstander. Dette er kunnskap som ble overført fra en person til en annen gjennom deltakelse og utførelse. I dag kan det være brudd i tradisjonsoverføringen, og læringen foregår på andre arenaer og på andre måter. Kunnskapen om dette er det viktig å ivareta også i framtida.		
	Jordbruk				Jordbruk var ei av forutsetningen for at bergverksbefolkninga i rørosområdet skulle klare seg. I jordbruket finner vi fortsatt rester av tradisjonelle driftsmåter. Det gjelder setring, utmarksbruk, fôrproduksjon og høstingsmåter, landskapsskjøtsel og dyrehold.	
		Sesongbaserte oppgaver	Kunnskap om slåttonn, måssåtaking, torvtaking,		Langvarig inneforingsperiode gjorde at produksjonen av vinterfôr til husdyr var arbeidskrevende. Gras på innmark og i utmark ble slått og hesjet. Høyet ble oppbevart i løer, en hustype som er bevart, men uten opprinnelig bruk. Kunnskap om og ferdigheter i hesjing og høyberging er for eksempel en type immateriell kulturarv som er nøye knyttet til den materielle kulturarven vi har tatt vare på.	
		Dyrehold	Setring		Setring var en del av jordbruket i alle bygder innafor circumferensen. Setring betinga kunnskap om naturforholda, om buføring, om bruk av utmark, om dyrestell og produkthandtering. Den eksakte måten å utføre arbeidet på kunne variere fra grend til grend innen regionen. Naturforholda og tradisjoner kan ha påvirket måten en løste oppgavene på.	
			Utmarksbeite, bruk av utmarka		Utmarka var i bruk overalt i regionen, men med variasjoner tilpassa naturforholda. Åsan i Narjordet: Beiter gravd med spade: store mønster: gjennomført og gjennomtenkt over et stort område, inngjerda potetåkre, egne vatningssystem.	
		Bruk av hest som arbeidsverktøy i jordbruket	Kunnskap om og ferdigheter i høykjøring, møkkjøring, vedkjøring, pløying, harving, slodding, kjøring av torv og måsså.		Kunnskap om bruk av hest i jordbruket er en forutsetning for forståelsen av livsgrunnlaget og leveåten innafor circumferensen. Kunnskapen om dette temaet innebærer også kunnskap om ulike kjørdoninger, om kjøreforhold og føre, om vær og vind, om hestens muligheter for ytelse osv. Kunnskap om stell av hesten; vatning og føring og bruk av seletøy er også en forutsetning.	
		Røroskua	Kunnskap om rasens historie og tilpassning til naturforholda. Kunnskap om fjellrasens betydning for bergverksbefolkningens eksistens. Kunnskap om føring, stell og produksjon i tradisjonelle sammenhenger. Kunnskap om bevaring av rasen.	Dølafeet er bevart, men sterkt trua. Røroskua/Sidet trønder- og nordlandsfe (STN) er den av de gamle kurasene som er best bevart. Røroskua er spesielt nevnt i innskrivingsdokumentet for verdensarven som et levende bevis på en av de viktigste forutsetningene for overlevelse. All kunnskap knytta til de gamle kurasene inngår den immaterielle verdensarven.	Innafor verdensarvområdet fantes det to gamle storferaser; i Nord-Østerdalen var det dølafe, på Røros i Tydal og i Ålen holdt de sidet trønder- og nordlandsfe (STN), rørosku. I landsbyen Røros, og like ens i de andre bygdene rundt, var jordbruk med krøtterhold en viktig del av livsgrunnlaget. Det store antallet uthus, fjøs staller og løer, bekrefter dette. Husdyra var den direkte årsaken til utforminga av landsbyen, bebyggelsen og kulturlandskapet rundt. Den lange vernehistorien på Røros forteller om bevaring av hus knyttet til jordbruket uten at vi har klart å ta vare på innholdt - bruken av husa. Husdyrhold var, som en del av en overlevelsesstrategi, med på å skape og opprettholde det kulturminnet verden mener vi bør bevare. Røroskua er knyttet til menneskelige aktiviteter og verdier innafor et tidsrom og et kulturområde som skapte verdensarvstedet Røros. Dyrholdet var bestemmende for byplanlegginga og for utforminga av landskapet. Den gamle storferasen er et kulturelt uttrykk som karakteriserer den lokale kulturen. I 300 år var husdyrholdet basert på drift med den gamle fjellrasen, som er et levende vitnesbyrd om en tradisjonelle tilpassning for folk og dyr.	

	Reindrift					
		Sesongforflytninger mellom årstidsbeiter for rein	Samefamilier levde som nomader og fulgte reinflokkene. Levemåten var organisert omkring og basert på reinen.	I dag er familiene bofaste, noen med sekundærbolig sentralt i områder benyttet til sommerbeite	Familiehusholdene flyttet med reinflokkene gjennom året. Det var et nomadisk samfunn der familiene flyttet reinen sin mellom de ulike sesongbeitene i et årlig repeterende system. Familiene bodde hovedsakelig i torvgammer eller telt, hele året. Reinen var tam, og normalt under kontroll både dag og natt. Reinsimlene ble melket og hannrein ble brukt som kløv- og trekkdyr. Noe av melka ble fylt opp på trekagger og gravd ned i jorda for lagring til året etter. Det ble ystet ost og kjernet smør, hovedsakelig til eget bruk og for salg når det kunne produseres et overskudd. Reinen ga råstoff til både mat og klær. Klær, sko, hansker, seletøy for rein m.m. ble produsert både til eget bruk og for salg. Kilde: Fjellheim, S. 1991: <i>Kulturell kompetanse og områdetilhørighet: metoder, prinsipper og prosesser i samisk kulturminnevernarbeid</i> , Saemien Sijte, Snåsa	Dokumentasjon og formidling
		Ulike aktiviteter knyttet til årstid	Melking, merking, samling for slakt, forflytning, vokting av flokken, skille flokker fra hverandre og ut holde dem adskilt	Samling av rein for merking sommerstid og slakt og skilling høst og vinter, forflytning av reinflokkene, vokting av flokken, skille ut og holde reinflokker adskilt.	Aktiviteter i reindriften er knyttet til sesonger i løpet av reindriftsåret. Dette gjelder arbeid som eksempelvis forflytning mellom årstidsbeiter, å samle rein for arbeidsoppgaver i reingjerder med merking, slakt og skilling, samt pass og vokting av flokkene.	Dokumentasjon og formidling
		Innsikt i landskapet og landskapsforståelse med utgangspunkt i reinens behov	Landskapets ulike egenskaper for reinen og betydningen for reinens adferd i landskapet	Reinens adferd og bruk av landskapet er i utgangspunktet det samme. På den andre side er landskapet i endring gjennom menneskelige inngrep som eksempelvis vassdragsreguleringer, bygging av infrastruktur og annen utbygging. Dette endrer landskapet for reinen og dermed reinens adferd og bruk av områdene.	Reinen er en del av faunaen i Skandinavia og har gjennom årtusener tilpasset seg de klimatiske forholdene og de naturgitte betingelsene. Reinen har et hovedtrekk mellom nedbørsfattige vinterbeiteområder med tilgang på lavbeite til mer nedbørsrike områder med artsrike barmarksbeiter. Reinen bygger opp muskelmasse og fettreserver i løpet av barmarksesongen og tærer på reservene i løpet av vinteren. Vokstperioden for ulike beiteplanter for reinen varierer og næringsinnholdet i beiteplanter for reinens næringsopptak endres i løpet av barmarksperioden. Reingjeterne må kjenne landskapet som tilfredsstillende reinens sesongmessige behov og tilrettelegge for at reinen har tilgang på områder der reinen finner ulik beitetilgang.	Dokumentasjon og formidling. Kartlegge nye inngrep og konsekvenser av slike for reinen.
		Arbeid med rein	Kunnskap om reinen og dens egenskaper - på individ og flokknivå		Reinen forflytter seg i landskapet på bestemte måter og mellom ulike områder langs egne leder. Det kan være landskapsformasjoner som styrer, men også gamle trekkruiter. Det er viktig at menneskene kjenner reinens adferd i landskapet. Vær og lokale klimaforhold kan variere fra år til år og kan påvirke både beitetilgang og reinens adferd. Reinsimlenes kalvingsperiode om våren og reinens brunstperiode om høsten er forhold som gjentar seg hvert år og reinflokkenes bruk av landområdene er den samme. Reingjeterne er avhengig av å kjenne og utnytte reinens adferd i landskapet i sitt strategiske arbeid med reinen.	
		Rovdyr	Ørn, gaupe, jerv, ulv og bjørn er en del av faunaen i Skandinavia og rein er et byttedyr for disse artene.	Kunnskap om rovdyras innvirkning på reinflokkene er like aktuelt i dag	Ørn, gaupe, jerv, ulv og bjørn er en del av faunaen i Skandinavia og rein er byttedyr for disse artene. Å kunne beskytte reinflokkene mot rovdyr var avgjørende for samefamiliene som levde med og av reinen. For reieneierne var det avgjørende å ha kunnskap om rovdyras adferd og deres innvirkning på reinflokkene.	Ivareta kunnskap om rovdyras adferd og deres innvirkning på reinen og reinflokkene gjennom dokumentasjon og kunnskapsoverføring
		Gjeterhunden	Bruk av hund i arbeidet med rein	Hund brukes i arbeidet med rein i dag. Det kan være variasjon i bruksegenskapene hos ulike hunderaser og dermed hvordan hunden er til hjelp	Gjeterhunden har vært av stor betydning for reingjeteren i arbeidet med rein. Hunden var både kollega, kamerat og arbeidskraft. Hver enkelt kunne ha sine egne oppfatninger om hvilke egenskaper en ønsket hos en arbeidshund, men for alle gjaldt det å lette arbeidet med den hjelpe en fikk fra hunden. Før mekaniseringa i reindriften var gjeterhunden den eneste hjelpe som kunne lette arbeidssituasjonen.	Dokumentasjon av hunden som hjelp i arbeidet med rein i tidligere tider

		Merkekunnskap	Merking av reinens ører, ulike snitt og kombinasjon av merkesnitt. Benevnelse på snitt, snittkombinasjoner og deres plassering på øret.	For å markere eierskap til den enkelte rein blir det brukt et system med ulike snitt og en kombinasjon av ulike snitt i reinens høyre og venstre øre.	For å markere eierskapet til den enkelte rein ble det brukt et system med ulike snitt og en kombinasjon av ulike snitt i reinens ører. Hver eier hadde sitt eget reinmerke med en unik kombinasjon av snitt. For å kunne skille de ulike reinmerkene fra hverandre og vite hvem som eide reinen, måtte en kjenne den enkeltes snittkombinasjon. Det var ikke nok å kjenne familiemedlemmenes reinmerker, men også reinmerkene til medlemmene i nabogruppene. Hvert enkelt snitt har sin benevnelse og beskrivelse hvor det er plassert på øret. Slik kan det unike øremerket beskrives og kommuniseres verbalt.	Å se og identifisere merkene på reinens ører er erfaringsbasert kunnskap, og læres gjennom deltakelse.
		Reinen som transportdyr	Dra pulk, reinraid og bære kløv	Rein kan også i dag bli brukt som trekkdyr, men formålet er et annet i dag enn tidligere	Reinen ble brukt til å trekke pulk om vinteren og bære kløv i perioden med bar mark. Ikke alle rein egner seg til å temme til transportdyr. Å velge ut individ til å temme til transportdyr forutsatte at en kunne «lese» de enkelte dyra i reinflokken.	Dokumentasjon og formidling av rein som trekk- og kløvdyr
	Mattradisjoner			Foruten i enkelte hushold, er det gjerne bygdelagene som holder liv i mattradisjonene, det være seg husmorlag, bygdekvinnelag, sanitetskvinner osv. Mange har gjort en stor innsats for at tradisjonskunnskapen skal opprettholdes. Det er også gitt ut flere bøker om lokale mattradisjoner, som bidrar til å ta vare på kunnskap. Lokale matbedrifter bidrar også til å ta vare på denne kunnskapen, men da ofte knytta til spesifikke produkter og produktframstilling.	Sjøøl om Røros-området fikk forsyninger gjennom kobberverkets ordning med provianthus, ved handel med handelsborgerskapet i Trondheim og med svenske og norske lasskjørere, var det helt nødvendig for befolkninga å holde husdyr og sørge for egen matproduksjon. Mattradisjonene i regionen har i stor grad vært prega av husdyrbruk og reindrift. Mjølkmatt, blodmat, storfe- og reinkjøtt var vanlig kost. Også bær, ferskvannsfisk og viltkjøtt var vanlige i alle husholdninger. Mathusholdet var basert på erfaring og kunnskap om regionens forutsetninger for dyrking og dyrehold. Kunnskapen om produksjon av mat for forråd var en av de viktigste forutsetningene for å greie seg gjennom året. Reindrifta er særlig knytta til samiske tradisjoner, men også bergverksbefolkninga brukte reinkjøtt, som ble skaffa gjennom kjøp, byttehandel eller ved at fastboende hadde egen rein i samenes reinflokker, såkalt 'sytningsrein'. Reindriftsfamiliene var i hovedsak sjølforsynt med mat, og kunnskapen om ivaretagelse av reinen som råvare til mat, er viktig.	Mattradisjoner er en kunnskap som bør sikres overført til kommende generasjoner. Kunnskap om lokale mattradisjoner handler ikke minst om lokal ressursforvaltning i framtida.
		Mjølkmatt			Mjølkmatt var viktig kosttilskudd i bergverksamfunnet. Dyr på båsen ga tilgang på mat laga av mjølk, og grauten var viktig kosttilskudd. Det samme var ulike mjølksupper, tjukk mjølka og osten. Og mye anna mjølkmatt! I lang tid ble det praktisert å melke reinsimlene. Melka var en viktig bestanddel i kostholdet. Melka ble brukt fersk, det ble kjernet smør og ystet ost, samt at den ble fylt i trekagger som ble oppbevart i jordkjellere vinteren gjennom, og ble til ei slags tjukk mjølkmatt.	
		Blodmat			Blodmat var langt vanligere før enn i dag. Blodpølse, blodpannekake, blodhyllkake og blodpudding var tradisjonell mat. Stekt og tørka blod, eller blodbrød gjorde at en kunne bruke blodet over lenger tid. Ferskt blod fra reinen ble fylt i rengjorte reinmager til oppbevaring og frosset. Blodet kunne tørkes. Tilberedt som en slags blodpølse og i brødmat som blodbrød og blodpalt.	
		Innmat	Tunge, hjerte, lever, nyrer, hjerne		Som regel ble all innmat brukt i kostholdet, gjerne også blanda med fett eller kjøtt. Mage og tarm ble skylt og rensset – og hadde sine bruksområder. Tarmen ble brukt til pølseskinn.	
		Kjøtt	Ku, rein, sau, geit		Kjøtt var god kost, og alt ble brukt. Mye ble salta og tørka for å holde gjennom året. Kjøtt fra hodet ble brukt i surpølse, spekepølse eller klubb. Sylte og rull var også mye brukt.	

		Fisk	Garn- og notfiske, rusefiske, sesongvariasjoner		Fisket er kanskje det som har reddet mange hushold i trange tider. Garn- og notfiske var vanlig, og om vinteren var det isgarnfiske. Fisket kunne være regulert, et godt eksempel på det er lottfisket i Kora. Fisken kunne brukes som rakfisk eller bli brukt f.eks. i fiskekaker, men mye ble også spist fersk. Spekesild og tørrfisk til lutefisk var handelsvare. Sjøfisk som sild, sei og klippfisk var f.eks. tilgjengelig på provianthuset på Røros tidlig på 1700-tallet.	
		Bær	Molte, blåbær, tyttebær, krekling			
	Materialbruk / Bruk av naturressurser				Tradisjonelt har en for det meste tatt i bruk materialer og naturressurser som en har hatt tilgang til lokalt. Sjøl om Røros var et sted som hadde kontakt både med Trondheim og byer i Europa, var mange både økonomisk og sosialt avhengige av å produsere egne klær, husholdningsutstyr og verktøy. Kunnskapen om framstilling og bruk har vært helt nødvendig for å berge seg. På et kaldt sted som Røros var varme klær uunnværlig. Skinn og pels var derfor viktige materialer både til klær og sko. Skinn var et viktig materiale også til oppbevaring og frakt. Ulltøy var helt nødvendig i bekleddning. Innredning i hus og gammer, redskaper og verktøy ble framstilt av tre, horn, bein, metall osv. Mye av kunnskapen og arbeidsprosessene knytta materialbruk blir ikke lenger videreført fra generasjon til generasjon. I løpet av de siste 30 årene er denne kunnskapen i mindre grad vektlagt også i skoleverket, ikke minst gjelder dette tekstiltradisjoner. Dette fører til at oppvoksende generasjoner i mye mindre grad enn tidligere har den kunnskapen som skal til for å kunne produsere klær og innredningstekstiler. Husflidslag og foreninger holder kunnskapen om ulike tekstile teknikker oppe.	
			Tradisjonelt samisk håndverk med basis i sjølberging: samle råmaterialer, kjenne egenskapene til ulike råmaterialer, kunnskap om bearbeiding av råmaterialer, funksjon og formål - egnethet, utforming og utsmykking basert på tradisjon	Tradisjonelle redskap og utstyr er erstattet med industrielt fremstilte bruksgjenstander. Likevel finnes det sløydutøvere som behersker noe av denne kunnskapen. Viktig at tradisjonshåndverk praktiseres og slik holdes ved like.	Samenes tradisjonelle levevis var i hovedsak basert på sjølberging også når det kom til det kom til redskap og annet utstyr. En har utnyttet råmaterialer som finnes lokalt. Råmaterialene har vært trevirke (tre, bark og røtter) av ulike slag, og råmaterialer fra dyr slik som horn, bein, sener, skinn og pelsverk. Produktene var avgjørende til selvberging, men kunne også utgjøre viktige handelsvarer. En forutsetning for å kunne nyttiggjøre seg råmaterialene var å ha kunnskap om hvordan de kunne nyttiggjøres og bearbeides. Det aller meste av det en eide fraktet en med seg fra sted til sted. Slik sett ga den nomadiske livsformen rammer for alt av bruksgjenstander og utstyret ble begrenset til det nødvendige. Gjenstandene var dermed med fordel små og lette.	Kunnskap om ivaretagelse av råvarer til klær, sko, redskaper og verktøy av materialer som tre, horn, skinn og pelsverk, bevares gjennom aktiv utøvelse.
		Jakt, fangst og fiske	Rypesnurrufangst, fiske med not, ruse (til ulike årstider), årstidsvariasjoner,	Det er fortsatt et aktivt jaktmiljø i Røros-området, og det tradisjonelle fisket holdes i hevd av noen. Lettvint tilgang til matvarer i butikk gjør likevel at tradisjonelle fangstmetoder blir langt mindre brukt.	Jakt og fangst handlet tradisjonelt om å skaffe mat og skinn, enten som tilskudd til egen husholdning eller som handelsvare.	Kunnskap om natur og dyreliv er nødvendig kunnskap for å drive med jakt og fangst.
		Sanking og innsamling av naturmaterialer	Sennegress, vekster brukt i kostholdet, medisiplanter, til rovdrygift og råmaterialer til skinnberedning mm	Råmaterialer fra naturen blir høstet til bestemte formål	Mennesker har utnyttet planter og vekster i sitt nærmiljø, til ulike formål.	Viktig at kunnskapen om egenskapene som finnes i naturmaterialene blir ivare tatt gjennom kunnskapsoverføring, og gjennom dokumentasjon og formidling.
		Torv/materiale til brensel	Torv ble brukt til torvstrø i fjøs og staller, og til brensel.	Den omfattende praksisen med å ta torv til brensel i rørosdistriktet tok slutt først på 1950-tallet. Å ta torv til torvstrø praktiseres fremdeles på en eller to gårder, en på Røros, en i Feragen.	I et skogløst landskap med nærmest total mangel på ved måtte befolkninga ty til torv som brensel. Torvmyrene rundt bergstaden og i bygdene rundt ble hardt utnyttet. Kobberverket gikk inn og regulerte områdene slik at alle gårder skulle ha sine torvparseller. Det øverste torvlaget på myrene ble brukt som torvstrø i fjøs og staller. Dette var viktig for rensligheten, for dyrevelferden og torva var i tillegg et svært viktig aukingsemne i gjødsla.	Dokumentasjon av praksisen er viktig som kunnskapsgrunnlag for framtida.

		Animalske råmaterialer	Skinn, pelsverk, horn, sener og bein		Bein kunne bearbeides til å brukes som syl-redskap i forbindelse med tæger-rarbeid, små leddbein kunne brukes som spillebrikker og barneleker. Horn er et egnet materiale og ble mye brukt til skaft, til kammer, prydgjenstander og til ulike slags slirer til redskaper med skarp egg, med mere. Sener ble brukt både som sytråd, til hemper, i grima og til lasso.	
		Tekstiltradisjoner/ Bekledning			De lokale klimatiske forholda og behovet for sjølbergning har gjort ull og andre animalske fibre til selvfølgeligelige materialer i innredning og bekledning.	
			Skinn	Beredning av skinn og pelsverk er håndverk som også praktiseres i dag blant enkelte. Men behovet har blitt et annet, og den omfattende kunnskapen om håndverket står i fare for å forsvinne Med revitalisering av lasskjøring har syng av mudd (kjørefrakk) og feller (skinnteppe) også hatt økt aktivitet med flere utøvere. Derimot er tradisjonell beredning av skinn noe som i liten grad utøves. Tradisjonelt har dette vært viktige aktiviteter til ordning av både klær og redskaper.	Reinskinn bearbeides og brukes til ulike formål, - og med og uten hår. Skinn fra hodet, beina og kroppen på reinen tas vare på og egner seg til ulike produkter. All slags bark kan i utgangspunktet benyttes til bearbeiding av skinn, men de ulike barkslagene har ulike egenskaper og gir ulik effekt. Å ivareta og berede skinn er en kunnskap som har gått i arv fra generasjon til generasjon i uendelig lang tid. Også annet skinn og pelsverk ble brukt av samene til ulike formål. Skinnfellen var den foretrukne «dyna» til inn på 1900-tallet. Også til bekledning, og da helst yttertøy, ble skinn fra sauene brukt.	Dokumentasjon og tilrettelegging av overføring av kunnskap
			Ull - handtering og bruk		Av ressursene fra jordbrukets husdyrhold var ull fra sau mest brukt. Ull ble spunnet til strikkegarn og veggarn, og ullstoff kunne bli stampa til vadmel. Også materialer fra ku og geit ble brukt; skinn f.eks. til klær og puter/dyner, kuhår til f.eks. mjølkesiler. Hestetagl var solid og kunne f.eks. brukes til veving av stoltrekk. Kunnskapen om de prosessene som måtte til for å være sjølberga med klær og innredningstekstiler basert på animalske fibre var en forutsetning i et pengefattig samfunn.	
BERGVERKET						
					I Røros-regionen var bergverksdrifta nærmest altomfattende og påvirka alle samfunnsforhold og alle praktiske gjøremål. Det er historia om denne virksomheten som ligger til grunn for verdensarvinnskrivinga. Bergverksdrifta endra seg mye fra 1644 til 1977, og eldre måter å drive bergverk på gikk ut av bruk lenge før Røros Kobberverk avslutta sin virksomhet. Mange av arbeidsprosessene innafor bergverket var basert på erfaringskunnskap om utnyttelse av fjell, skog, vann og andre naturressurser, og ikke minst til de kjemiske prosessene knytta til kobbermetallurgien. Mye av denne kunnskapen har for lengst mista sin relevans. Enkelte arbeidsprosesser blir imidlertid fortsatt utført, og f.eks. er kunnskapen om gruvesikring viktig på Røros. Forutsetninga for å holde åpen publikumsgruve er at noen fremdeles kan «lese» og vurdere sikkerheten i berget.	
	Kølbruk				Behovet for køl i bergverksdrifta var enorm og la beslag på skogen i hele regionen. Kølproduksjonen i cirkumferensen var dominerende og mange levde av dobbeltvirket jordbruk og kølbruk. I tillegg var gjerne transporten av køl en del av den samme virksomheten og noe som ga klingende mynt til husholdningene.	Praktisering for bevaring av kunnskap Dokumentasjon
	Transport	Bruk av hest	Kunnskap om bruk av hesten; påseling, skoing, bruk av truger, opplasting, utstyrsbruk, bruk av stall	I dag er den gamle lasskjørertadisjonon forsøkt tatt vare på av de mange kjørelagene som på tradisjonelt vis kommer med hest til Rørosmartnan hvert år. Mange av lagene har lagt ned mye arbeid for å ta vare på og gjenvinne kunnskapen om bruken av hest til til frakting av varer og materialer. Dette er viktig kunnskap også for framtida.	Hesten var bergverkets kanskje viktigste arbeidsredskap, særlig knytta til de mange lassene med materialer og køl som gikk i hele regionen. Hesten var derfor dyrebar, og god kunnskap om bruken av hest var nødvendig. Ferdasgårder i cirkumferensen og i bergstaden er viktige materielle uttrykk for de mange hestene som stod for transporten. Den immaterielle kunnskap om bruk av hest er minst like viktig; påseling, skoing, bruk av truger, opplasting, utstyrsbruk, bruk av stall osv.	Støtte opp om hestemiljøer som arbeider for å ta vare på kunnskapen om bruken av hest som arbeidsverktøy. Dokumentasjon

	Gruvedrift	Bruk av hesten		Det er lenge siden hesten ble brukt som arbeidskraft i gruvene, men fortsatt finnes spor etter denne drifta.	Hestekraft ble tradisjonelt brukt både nede i gruvene og oppe i dagen. Det finnes fortsatt spor etter hestevandring ved Solskinnsgruva på Storwartz. Hesten ble brukt som arbeidskraft til f.eks. å trekke malmvogn og heise tønner med malm.	Dokumentasjon og formidling
		Fyrsetting		I dag arrangeres fyrsettingsdag en gang om året på Røros. Dette for å se og vise hvordan oppvarming av berget fungerer i praksis. Metoden brukes oppe i dagen, og konsekvensene av å bruke metoden nede i gruva kommer dermed ikke til syne. Arrangementet er likevel viktig for å formidle kunnskap om eldre tiders teknikker.	Fyrsetting vart brukt i brytinga av berget. Teknikken gikk ut av bruk lenge før Røros Kobberverk la ned.	Dokumentasjon og formidling
	Kobbersmeltinga				Kobbersmelting er en komplisert prosess, og den krevde kunnskap og erfaring for å få til et vellykka resultat. Prosessen endra seg mye gjennom kobberverkets driftsperiode og kunnskapen om den kjemiske prosessen ivaretas i dag først og fremst av forskningsmiljøer. Den tradisjonelle driftsmåten er imidlertid ute av bruk og kunnskapen på Røros er borte.	Dokumentasjon og formidling
	Begrebsbruk i bergverket			Begrepsapparatet knytta til bergverksdrifta er omfattende og til dels også lokalt. Begrepsbruken er viktig for forståelsen for arbeidet og kunnskap om lokale forhold. Når drifta i bergverket nå er ute av bruk, forsvinner også de spesifikke begrepene knytta til drifta.		Dokumentasjon og formidling
KULTURELT MANGFOLD					Historien som ligger til grunn for verdensarven i Røros-regionen er nokså ny, den kom med etableringa av Røros Kobberverk i 1644–46. Den raske framveksten av et bergverkssamfunn var basert på kongelige privilegier, den påvirka hele regionen og førte til stor befolkningsøkning. Et "befolkningskonglomerat" av innflyttere og en eksisterende befolkning av samer og jordbrukere skapte en sammensatt kultur med påvirkning fra mange steder i Norge og Sverige.	
	Byggeskikk / handverk					
		Bygningsvern		I Røros-regionen har en klart å bevare en stor del av den historiske bygningsmassen, og dette har i sin tur skapt et godt utgangspunkt for å ta vare på bygninger på tradisjonelt vis. Siden Uthusprosjektet i Røros kommunen startet opp i 1995, har det å ta vare på eller gjenskape en håndverkskultur vært en viktig del av bygningsvernet. Ved i størst mulig grad å gjenta materialbruk og bearbeidingsprosesser blir visse former for autentisitet opprettholdt i forfallsutsatte bygningsdeler. Gjennom tradisjonell utførelse ser vi at en kunnskaps- og ferdighetskultur beriker kulturminnenes forskjellige former for verdi.		Skiferbrudd: En bør sørge for at det er fungerende skiferbrudd i området der det har vært tradisjonell skiferuttak. I utgangspunktet er det viktig for å ha stein til reparasjon og vedlikehold på eksisterende takflater. Men vi ser også at denne type aktivitet og kunnskapsoverføring gjennom tradisjonell praktisk utførelse øker verdiskapning lokalt både økonomisk og lkunnskapsmessig.

				<p>Utøvelsen skjer på hovedsaklig uthus i eller i tilknytning til vernesone, freda hus, kulturminnefondprosjekter, og etterhvert også på utvalgte objekter innen cirkumferensen.</p> <p>Det er kompliserende at håndverket i dag utføres hovedsakelig med et formål om vern og ikke i tradisjonelt praktisk nytteperspektiv. Det foregår også i en samtid der alternativene innen materialer og verktøy er en helt annen enn den historiske konteksten. Fra å være rasjonelle tekniske og økonomiske utførelser, opprettholdes og gjenskapes de tradisjonelle arbeidsmetodene gjennom bevisste valg i bygningsvernet. Dette utfordrer også ivaretaginga av den immaterielle kunnskapen.</p>		
			Tømrer og snekkerfaget	<p>Her er det gjort mye og det er såpass mange utøvende at en må betegne det som en sterk kultur. En ser at ved høy aktivitet over tid og i mengde innen et fagfelt vil bevisstheten rundt kunnskap om kvalitet og fagfelter øke. Gjennom aktivisering av de brokene av immateriall kulturarv</p>	<p>Lafting: Forskjellige former for laft som både har et geografisk og tidsmessig spenn.</p> <p>Når det gjelder bearbeiding av bygningstømmer har vi lokalt vært særlig involvert i handsagskjæring og forskjellige former for røping av tømmer. Særlig på røping av tømmer er Røros et sted der en kan se spor etter forskjellige tradisjoner som møtes. Det er forskjellige systemer med utforming av øks, hvordan anlegget for stokken er gjort, og arbeidsteknikker.</p>	
			Murerfaget	<p>Ogå her er det en del utøvere. Det er særlig muring i tilknytning til hus med grunnmur og kjellere i naturstein det er jobbet mye med, og der det kan sies å være en aktiv kultur for utførelse. Det har også vært jobbet en del med tradisjonelle mørteltyper som leire og kalk.</p>	<p>Muring med natursten som skifer og elvestein, og leire som mørtel, har vært viktig for nesten alle konstruksjoner som har vært knytta til kobberfremstilling og gårdsdrift på Røros. Utover 1700-tallet hadde kalk fra kalksteinsbrudd på Tolga en viktig rolle, før jernbanen kom og innførsel av kalk og sement etter hvert overtok.</p>	<p>I det siste tiåret har det vært tatt opp igjen tradisjonell kalkbrenning. For bygningsvernet sin del ser vi at dette bringer med seg både ny kunnskap og nye spørsmål.</p>
			Malerfaget	<p>Her finnes det profesjonelle utførere som sammen med systematiske undersøkelser og dokumentasjon utført av Jon Brænne, opprettholder en erfaringskultur innen håndverket, særlig på utvendig arbeid.</p> <p>Gjennom krav og støtteordninger har kunnskapen rundt bruk av utvendig linoljemaling og til en viss grad komposisjonsmaling hatt en utbredelse.</p>	<p>Utover 1700-tallet ble det vanlig å panele og male husa, og det er ingen grunn til å tro at ikke Røros fulgte moten fra de større byene også på dette området. Det finnes mye dokumentasjon på særlig utvendig husmaling, og også mye innvendig.</p>	
			Smedfaget	<p>Den rike smedtradisjonen et industristed var avhengig av har vi liten utøvelse av i dag. Det har vært aktualisert gjennom behov for verktøy til tømreryrket/lafting, og til bygningsdetaljer i forbindelse med istandsetting særlig knytta opp mot uthusprosjektet. Siden smiing ble en fast del av håndverksdagene har diverse smitekniker og tradisjonell utforming blitt aktualisert.</p>	<p>Smeden har vært sentral i forhold til verktøyproduksjon, bygningsdeler og dekorative elementer. Ved kobberverket hadde smeden en sentral funksjon. Godt verktøy var helt nødvendig.</p>	
			Nybygg			
			Lafting	<p>Lafting i dag preges av hyttemarkedet som sluttprodukt og den ensrettinga av laftetyper som skjedde gjennom laftekursene som ble igangsatt fra slutten av 1960-tallet og utover. Det lokale mangfoldet i laftetyper og detaljutforming ser vi lite igjen av.</p>	<p>I hvor stor grad den immaterielle kulturarven blir ivaretatt varierer sterkt. I fra enkeltprosjekter som har mange tradisjonselementer i seg, gjerne knytta til prosjekter innen bygningsvernet, til konsepter der tradisjonen blir brukt som salgsargument og med svært liten betydning for den immaterielle kulturarven.</p>	
			Småhåndverk			
			Trebearbeiding	<p>Tradisjonelle håndverksteknikker holdes først og fremst i hevd innen "husflidsaktig" tilvirkning. Innen redskap- og verktøytilvirkning er det enkelte kurs som for eksempel tillaging av lå og kjelke, men det er lite aktivitet utenom denne form for kursaktivitet.</p>	<p>På de fleste gårder ble det drevet småhåndverk til fremstilling og reparasjoner av redskaper og innbo. Historisk ble opplæring gitt fra erfaren håndverker til læregutt. Utover 1900 ble skolevesenet, og særlig snekkerskolene viktigere lærearenaer, og sluttproduktene ble i større grad innbo.</p>	

			Kobberbearbeiding	I dag er det ingen som driver med kobberbearbeiding i Røros-området.	Røros Kobberverk hadde fra 1703 ei platehammerhytte på Tolga og denne skulle "...forsyne Kobberslagerne med en stor Del af deres "behøwendes Platkobber". (Dahle, H. 1894, s. 95). Hytta ble drevet helt til slutten av 1700-tallet, da det ble bygd ei ny hammerhytte på Røros. Den var i drift fram til 1831. Fra oppstarten samarbeidet platehammerhytta på Tolga med en fabrikk som lagde kobbervarer, da særlig kobberkjeler. Verket hadde ingen videre bearbeiding til kobberprodukter. På 1900-tallet hadde Røros flere handverkere som tilvirka ulike kobbervarer.	
		Dekorativ maling	Oddentunet, Sønvisstuggu, Hiort-kapellet, Røros kirke, Holm og mange andre bygninger i distriktet	Fremdeles er det mange gårder som har dekorerte flater og inventar. Mye av dette er godt dokumentert og det finnes kunnskap om de ulike dekorasjonsmalerne. Eksempel: Sønvisstuggu på Glomdalsmuseet. På Oddentunet er hovedbygninga rikt utstmykka, ulikt noe anna i distriktet. Flere av denne typen bygninger er borte i bl.a. Narjordet, for eksempel i Bredalslia. Kanskje var denne bygninga på høyde med Oddentunet?	Dekorasjonsmaling ble mer utbredt utover 1700-tallet og etter hvert ganske vanlig utover 1800-tallet. Innafor cirkumferensen ble innvendig dekorasjonsmaling svært populært, og det finnes rester av dekorasjonsmaling på svært mange gårder. Dekorativ maling er et uttrykk for folkekunst som gjerne hadde sine idealer i kjente stilretninger fra større kultursentra. I rørosområdet, nord-østerdalen og øvre gauldalen fikk denne kunsten sine uttrykk. Dekorasjonen vart utført av lokale eller reisende utøvere fra nabobygdene eller fra svenske bygger.	
	Draktskikk		Rørosdrakten, Tolga/Os	Kunnskapen om eldre tiders klesskikk kan i større grad bare nås gjennom museene og deres utstillinger, eller i litteratur. Gjennom arbeidet med distriktets ulike bunader blir noen av tradisjonene ført videre. I de senere år har dette arbeidet i stadig større grad bygd på den gamle klestradisjonen, både hva handverk og variasjon angår. Bunadsprodusenter i området utfører et viktig arbeid for videreføre noe av handverket og historia. Men bunadene bygger på bare en lite del av den gamle klestradisjonen, da de fleste bunader er knyttet til en gitt tidsperiode, og stasklær ligger til grunn for utvalget. I bunaden finner en ikke derfor ikke det samme mangfoldet som eksisterte tidligere, ikke minst fordi materialutvalget i dag er et annet enn det var i den historiske tidsperioden. Gapta - samiske kofter - brukes også i dag ved ulike anledninger. Slike anledninger er høytider og ulike arenaer der man møtes. Også blant de unge brukes den samiske kofta ved ulike tilstelninger. De unge har egne måter å fornye den tradisjonelle kofta på og tilpasser den slik til sin tid.	Bergverksamfunnet var først og fremst et sjølbergingssamfunn når det gjelder bekledningstekstiler. Fra vugge til grav – i hverdag og fest: Alle i husholdet skulle holdes med klær. Det betyr at det ble spunnet, strikka, vevd og sydd i en fast årssyklus. Men bergverksamfunnet hadde omfattende kontakt med omverdenen og klesskikken i området var sterkt påvirket av strømninger utenfra. Sjøl om klær ble produsert lokalt, ble moter og trender fra "den store verden" tatt opp og tilpassa de lokale behova, slik at klesskikken var både tradisjonell og i endring. Befolkninga innafor cirkumferensen fikk tidlig tilgang til importerte tekstiler, noe det bevarte draktmaterialet vitner om. Uansett om materialene var hjemmeproduserte eller det ble brukt "finere" importerte stoffer, var kunnskapen om forming og sammenføring av stoffer til klær av grunnleggende betydning. I tillegg var eldre tiders klesskikk i større grad enn nå sosialt betingta. Uskrevne reglene for hvordan en gikk kledd var tett forbundet med ens sosiale posisjon i samfunnet.	
					Samisk bekledning har sin opprinnelse hva gjelder form og fasong i reinskinn som råmateriale. Med tilgangen til ullstoffer (vadmél og senere ullkledestoffer) gjennom handel, fikk også klær av ullstoff en utbredt anvendelse. Andre handelsvarer som har kommet til å prege sørsamenes bekledning er sølv, tinn, perler og ullgarn.	
	Språk					

		Dialekter/språk	Sørsamisk. Røros- og Härjedalssamisk. Røros-dialekten. Dialektene i Nord-Østerdalen, Engerdalen, Holtålen	<p>Det sørsamiske språket står på UNESCOs rødliste over verdens truede språk. Ettersom det er kun få personer som bruker språket i daglig tale, er de ulike dialektene enda vanskeligere å nå tak i.</p> <p>At Røros har blitt sørsamisk forvaltningskommune er svært positivt i forhold til bruken av sørsamisk.</p> <p>De siste 40 åra har dialektene endret seg raskere enn før. Det gjelder både ordvalg, uttale og grammatikk. For eksempel har bruken av dativ i stor grad falt ut hos generasjonene født etter 1960. Fra den tid fikk vi en språklig utjevning gjennom alle typer media.</p>	<p>Språket har trolig vært det sterkeste kriteriet når ulike grender og bygder skulle avgrenses og beskrives. Språktradisjonene i Rørosregionen er høgst variert. For det første finnes det to språk; norsk og sørsamisk. Innfor de to språkformene er det mange dialektvariasjoner, påvirka av geografi, fylkestilhørighet, sosiale forhold.</p> <p>Sørsamisk er den opprinnelige samiske språkformen i rørosområdet. Sørsamisk språk snakkes fra Saltfjellet i nord til Engerdal i sør. Innen det sørsamiske bosetningsområdet kan en snakke om i hovedsakelig tre dialekter, hvorav Røros- og Härjedalssamisk er den sørligste vi kjenner til. Samiske språk- og dialektskiller i Skandinavia går nord-sør.</p> <p>Et av de norske dialektskillene i regionen går ved grensa mellom Trøndelag og Hedmark, men også innfor hedmarkskommunene og på Røros, i Ålen og Haltdalen i nord finner en egne dialektvariasjoner.</p>	<p>Dokumentasjon og opplæring i sørsamisk må prioriteres høgt om språket skal overleve. Fornorskninga og minoritetssituasjonen har gjort ivaretagelsen av sørsamisk språk vanskelig, og aktiv bruk må sikres gjennom ulike tiltak både i skole og i det offentlige rommet forøvrig.</p> <p>De norske dialektene er også under press, og skal talespråket bevares og utvikles som lokale dialekter, må det settes fokus og skapes rom for bruken av dialekt. Holdningsskapende arbeid for å løfte statusen til det lokale muntlige språket er viktig, og bruk av dialektord og –navn i det offentlige rom kan bidra til det. Større språklig bevisstgjøring i skolen kan også bidra til mer bruk.</p>
		Personnavn	Navneskikk	<p>Navneskikkene har endret seg. Vi har i bruken av personnavn fått en normalisering slik det er i landet for øvrig. Spesiell uttale og skrivemåte som før var vanlig for en rekke navn i Røros-området, er nå helt ute av bruk. Dette har antagelig skjedd i takt med endringen av dialekten. For eksempel er jamvektsord nesten ute av bruk i dag - navneformen Øvven blir i dag kun skrevet og uttalt som Even. I samisk navnebruk er det i dag ofte praksis å bruke samiske navn som har sin parallell i norske eller svenske navn.</p>	<p>Enkelte navn var oftere brukt enn andre. Var to fornavn brukt sammen, fikk de en spesiell utforming med forkortelser som ble brukt både skriftlig og muntlig (Ane Elisabeth: Ann-Lisbeth). Navnsettinga kunne i muntlig bruk også ta inn ledd som knytta personen til ektefelle, eiendom eller yrke.</p> <p>Samisk navngivning har hatt sentral betydning og samene har hatt ulike skikker og praksiser gjennom historien. Barn fikk navn etter en avdød slektning, og i tillegg til navnet fikk barnet en navneamulett som fulgte personen gjennom livet. Barnet fikk også sin personlige vuelie, en navnejoik. Dersom et barn fikk feil navn, kunne navnet vaskes av - og barnet gis et nytt navn. Denne praksisen ble oppfattet som hedensk av prestene, og kirka forbød bruk av tradisjonelle samiske navn. Med intensiveringen av kirkas misjon overfor samene utover 1700-tallet ble flere og flere samebarn ført til kirka for dåp, og prestene ga barna norske (og svenske) navn ved innskrivinga i kirkebøkene. På bakgrunn av dette hadde mange samer i en periode dobbelt sett med navn. Med kristninga forsvant tidligere tiders navnepraksis blant samene.</p>	Dokumentasjon og formidling
		Utnavn	Kallenavn. Karakteristikk	<p>Skikken med å sette utnavn på folk er kanskje ikke så sterk nå som den var i tidligere tider. På større arbeidsplasser og i visse miljøer lever den fortsatt.</p>	<p>‘Utnavn’, dvs. kallenavn, har vært svært utbredt i rørosregionen (som mange andre steder). Mange utnavn hadde som utgangspunkt at de ble brukt for å skille to personer med samme navn. Navna kunne være knytta til arbeid, utseende, hendelser osv., og har vært av både positiv og negativ art. Bruken av utnavn er et muntlig, kulturelt fenomen, som fortsatt eksisterer i dag, men som trolig er i ferd med å gå ut av bruk.</p>	Dokumentasjon
		Gårdsnavn		<p>Den gamle navneskikken når det gjelder gårder er i endring. Endringene har kommet noe senere enn for talemålet generelt.</p>	<p>En vanlig gård, på bergstaden Røros eller i bygdene rundt, ble før ofte kalt 'i' rom, av bersrom (bergsrom), der det altså bodde bergverksbefolkning. Navnet på folket som bodde der, både fornavn og etternavn, var førsteleddet: Jonas-rommet eller Strickert-rommet. De som bodde der ble kalt Strickert-an og enkeltpersoner fikk nevan som Strickert-Ola. Dette var en svært utbredt navnsettingsmåte. De største gårdene på bergstaden hadde betegnelsen gård. Bredalsgården og Bergskrivargården. Enkelte navn har på gårder har stått seg i lange tider. Det gjelder kanskje mest der funksjonen hadde lang kontinuitet.</p>	Dokumentasjon. Kunnskapen om den tradisjonelle navnebruken er viktig ved eierskifte av gårder. Når nye eiere ikke kjenner tradisjonen, kan helt nye navn bli innført. De nye navna bryter med navnetradisjonen, og de er ikke historiefortellende.
		Gatenavn	Navn på gater, veier og veter	<p>Eldre navnsettinger på gater, veien og veter lever ofte side om side med de nye offisielle navna.</p>	<p>Navn på gater, veier og veter var ofte gitt av topografiske forhold, av retning eller bruk. På den måten var navna en viktig del av stedets identitet og historie. Gamle navn har ofte blitt skiftet ut og erstattet med navn som ble gitt for å hedre en bestemt personer eller for å synliggjøre historia.</p>	<p>Holde på gamle navn der de fortsatt finnes, i stedet for å skifte ut med nye. Formidle historia bak de gamle navna.</p>

		Stedsnavn		<p>Det er fortsatt mye ugjort når det gjelder dokumentasjon av samiske stedsnavn i sørsamisk område. Samiske stedsnavn gjenspeiler seg i liten grad på kartverket. Innen grensene til Røros kommune må en østover og nordover for i det hele tatt å finne samiske stedsnavn på kartverket.</p> <p>Også mange norske, lokale stedsnavn går ut av bruk. Det har gjerne å gjøre med endring av levesett og ny bruk av områdene på. Dette er ofte navn som har sin historiske forankring og som bør bevares som en kunnskap om området.</p>	<p>Stedsnavn gir vesentlig informasjon om lokal historie; om tidligere tiders bosetninger, vandringer i landskapet, bruk av, kunnskap om og fortolkning av landområdene.</p>	<p>Å dokumentere, registrere og synliggjøre samiske stedsnavn er viktig for å opprettholde kunnskapen og slik sikre at navna skal bevares for framtida.</p> <p>Et viktig tiltak for å bevare eldre stedsnavn er å holde på gamle navn der de fortsatt finnes, i stedet for å skifte ut med nye.</p> <p>En må hindre at nye navn som dekker et stort geografisk område, som f.eks. nye postadresser, tar over for lokale stedsnavn.</p>
	Musikk og dans				<p>Folkemusikken i regionen beskrives i kilder som går tilbake til andre halvdel 1700-tallet, men musikken og dansen var en del av folks livsutfoldelse også tidligere. Hele sirkumferensen kan sees på som et folkemusikalsk fellesområde. Selv om lokale variasjoner finnes, er det grunn til å mene at musikken og dansen i regionen er varianter av same opphav.</p> <p>Polsen står sterkt som kulturuttrykk innafor musikken og dansen i Røros-området. Området har også en visetradisjon som må tas vare på, samt en musikalsk tradisjon med lur og lokk knytta til setringa eller vuelle i reindrifta. Musikkttradisjonen knytta til kirka, som salmer og klassisk musikk, har også påvirket sangtradisjonen og folkemusikken i området. I noen grender i distriktet har religion vært med og påvirket musikkuttrykkene mer enn andre steder. Forskjellene vises fortsatt i dagens musikkutøvelse.</p> <p>Når den praktiske bruken av musikk endres, er det en fare for at også det musikalske kulturuttrykket går ut av bruk. Dvs. at når ingen lenger lokker på buskaper, er det snart at kunnskapen om lokken ikke lenger finnes. Det samme gjelder innafor reindrifta. Opprettholdelse av musikalsk, muntlig tradering krever aktiv bruk.</p>	
		Pols og runddans		<p>Runddans med polsen i spissen, står nokså sterkt også i dag - langt utover sirkumferensen. Skoleprosjekter og spell- og danselag sørger for videreføring av tradisjonen, og regionen har fortsatt mange dyktige utøvere innen sang, dans og musikk.</p>	<p>Polsen har blitt Røros-regionens varemerke og blir av mange oppfattet som en del av områdets identitet. Dansen har paralleller til eldre europeisk pardans, som de andre norske dansevariantene springar og gangar. Flere historiske dansetegninger viser trekk som minner om polsen, og navnet pols har sine paralleller i resten av Europa. Polska, polstanz og polnischer tanz er navn som trolig refererer til pardans som var på moten i Europa for 400 år siden, og som fikk mange utforminger og dialekter. I eldre nedtegnelser i Norge og i vår region finner vi navn som polskdans og polsdans i tillegg til pols.</p> <p>I Røros-traktene har polsen spilt en viktig rolle både i bryllupsgården og på danselokalet. I tidlige kilder blir også hallingen omtalt som en mye brukt dans her, men den gikk ut av bruk på 1800-tallet. Det finnes også eksempler på at langeleik har vært i bruk i regionen, uten at en finner spor av det i dag. Etter hvert kom det også nye danser til. Vi fikk runddansene vals, hoppvals, reinlender og masurka. På 1900-tallet fikk også sving og tango innpass på dansegolvet i lag med polsen.</p> <p>Hele sirkumferensen har hatt mange gode tradisjonsutøvere, det være seg på fele, zither, innen sang og dans.</p>	<p>Bruk av runddans og pols i offentlige og på arrangementer, ikke bare til oppvisning.</p>

		Visetradisjonen Bygdesangene	Viser, lur og lokk, salmer	Salmer og kirkesang er kanskje den sangtradisjonen som har holdt seg best. Dette kan være av flere grunner: Musikken er fremdeles i bruk i kirkene og mye av materialet er nedskrevet i visebøker og salmebøker. Bruken av musikken i dag varierer også med hvor sterkt kirka og religionen har stått i de ulike grendene. Det finnes noe bevart materiale. Ikke minst er nedtegnelser og opptak med Lars Valseths en viktig lokal kilde.	Sang ble ofte knytta til arbeidsliv og andre samfunnsaktiviteter. Ola Svensen Vangen er f.eks. kjent for "Kølkjørarvisa". Han har også komponert "Gruvvisa". «Sleparvisa» handler om arbeidet på Femund II. «Stygviser» finnes det også mange av. Lur og lokk har sin opprinnelse i seterlivet og som beskrevet overfor også i reindriften ved bruk av joiken. Religion og ikke minst kirkesamfunna har vært en viktig del av folks liv. Salmer og kirkesang har tradisjonelt stått sterkt i alle samfunnslag. Tonesetting av salmene fikk gjerne lokale varianter så lenge materialet levde ved muntlig overføring.	Aktiv bruk av lokale sanger og bygdesanger i arrangementer og offentlige sammenhenger, i skolene og barnehagene. Dokumentasjon og nedtegning av viser og melodier.
		Vuelie		Vuelie eller joik har i lang tid vært lite praktisert. I dag er det imidlertid artister med bakgrunn fra Rørossamisk område som har tatt tilbake vuelie- og joiketradisjoner, og funnet sin måte å utøve joiken på – gjerne i kombinasjon med moderne musikkformer. Fortsatt i dag bruker enkelte en form for vokal for å lokke på reinflokkene, i bestemte situasjoner.	Vuelie er i sin opprinnelse i en vokal framføring der joikemelodien er lett gjenkjennbar. Vuelie eller joik kunne bli brukt når en arbeidet med reinen - en kunne f.eks. lokke reinen til seg. Melodiene kan handle om personer, dyr, om fjelltrakter og sjøer, følelser og sinnsstemninger. Joiken ble tidligere også benyttet i seremoniell sammenheng – for å hjelpe nåajte (sjamanen) inn i transe. Vokalen ble da gjerne akkompagnert av tromma. Med bakgrunn i at joik var nært knyttet til førkristne ritualer, ble den forbudt av misjonærer og kirkas menn. I og med at samfunnet rundt samene oppfattet joiken som hedensk og nært knyttet til den førkristne religionen, kunne det få alvorlige konsekvenser for en enkeltperson dersom det oppstod mistanke om at en behersket joiken og dermed også «trolldomskunster». Derfor ble praksisen med å joike i lang tid utført i det skjulte.	
		Klassisk musikk	Orgelmusikk - notematerialet etter Prøsch-organistene, kammermusikk		Kirka fungerte som kulturformidler også av klassisk musikk gjennom orgelmusikken. Kobberverket og bergkorpset hadde dessuten musikere som trolig også spilte klassisk musikk.	
			Orkester		Eksempelvis Os musikklag: repertoaret var en blanding av folketoner overlevert muntlig i distriktet, men hadde også preg av det "finkulturelle" på repertoaret: valser og poloneser.	
		Sangleker (Julleker)		Sang og dans til julefeiringa er fortsatt i bruk i mange grender i regionen. De mange julefestene bidrar til å holde liv i denne tradisjonen.	Lokale varianter av tradisjonelle sangleker	Skoler og barnehager, julefesteser
	Religion og overtro		Kirka	Religionsutøvelse gjennom tilknytning til Den norske kirke eller andre menigheter er ikke gjennomgripende og preger ikke rørosbefolkningen. Bare en meget liten del av befolkningen bruker kirkene på grunn av aktiv religionsutøvelse. I dag brukes kirkene, i tillegg til å være «Guds hus», i stor utstrekning som konsertlokaler og har på den måten betydning for ivaretagelse av den immaterielle kulturarven i regionen.	Røros Kobberverk bygde de første kirkene innafor cirkumferensen. Verket hadde praktisk nytte av kirkene som samlingssted for å nå befolkninga med informasjon. De kirkelige ordningene var også et rent maktmiddel både verket og kirkas overhoder hadde og brukte. Sett fra befolkningas side hadde kirkene stor betydning som samlingssted for folk innafor samme sogn. Slektninger som bodde langt fra hverandre møttes og utvekslet opplysninger om sitt og sine. Foruten å være et sted for religionsutøvelse, sto kirkene som prakteksemplarer for overføring av kulturimpulser, særlig innen arkitektur og musikk.	
			Haugianere Pinsemenighet	Pinsemenigheten og Frelsesarmeen er fortsatt aktive i det religiøse åndslivet og fører sin del av den immaterielle kulturarven videre.	Religion og kirkeliv fikk ikke et stort omfang blant bergverksbefolkninga i Røros-regionen. Haugianerne dannet små vennsamfunn, og senere ble det tre-fire steder i regionen dannet pinsemenigheter. Frelsesarmeen etablerte seg på Røros i 1892.	

			Samisk religion	Samenes gamle religion gikk ut av bruk med kirkas forbud mot tradisjonell religionsutøvelse og iherdige misjonsvirksomhet. Den gamle religionen reflekteres imidlertid gjennom ulike praksiser, blant annet i symboler og ornamentikk brukt i samisk sløyd. Det finnes myter om de gamle gudeskikkelsene, forestillinger knyttet til hellige fjell og bestemte steder i landskapet, samt lokaliteter som vitner om samenes tradisjonelle religionsutøvelse.	I samenes tradisjonelle religion var det en oppfatning om en menneskelig verden og en åndelig verden. Samene hadde flere gudeskikkelser som kunne bistå menneskene på ulike områder. Nåajte (sjamanen) var et bindeledd mellom de to verdenene. Nåajte sitt fremste redskap var gievrie (tromma). Gudene er gjengitt med ulike symboler på gievrie. Joiken var et viktig middel for å hjelpe nåajte til å komme i en tilstand der en kunne forflytte seg mellom den verdslige og den åndelige verden. Med gievrie kunne nåajte også veilede menneskene som tilhørte sija (felleskapet). Samene anså naturen og landskapet for å være besjelet, og enkelte dyr ble tillagt å inneha spesielle egenskaper og/eller krefter. Den tradisjonelle samiske religionen var tett knyttet sammen mange ulike oppfatninger og praksiser.	
				Tidligere tiders forestillingsverden blir i dag gjerne omtalt som overtro, og trua på den er nok ikke like sterk som tidligere. Oppfatningen av overtro har endret seg på den måten at det som tidligere var en naturlig del av folks virkelighetsoppfatning, blir i dag definert som overtro (og gjerne som fantasi).	Forestillinger om smådjevler og underjordinger i gruvene, om smågubber i hus og uthus på gårder og setervoller var vanlig i Røros-regionen som ellers i landet. Trua på, eller redselen for gjenferd var også vanlig.	
			Bergsbønner		Religionsutøvelse i forbindelse med bergverk bygde på svært gamle tradisjoner. Skikken var at gruvearbeiderne holdt kor, de ba en bønn eller sang en salme før de gikk ned i gruva. Dette ritualet gikk ut av bruk lenge før gruvedriften ble nedlagt.	
	Litteratur og kunst			De immaterielle verdiene ved kunst og litteratur ligger særlig i de forestillingene et verk etterlater seg hos den som leser litteraturen og opplever kunsten.	Litteratur og kunst gjengir og skaper forestillinger om verdensarvhistorien. Forfattere og kunstnere har tolket og levendegjort historien og sine opplevelser av steder, folk og natur innafor Verdensarven Røros bergstad og Circumferensen. På den måten synliggjøres verdensarvverdiene ut ifra deres bilder. Litteratur og kunst sier også noe om den samtida et kulturuttrykk blir til i. For Røros er Johan Falkberget den mest sentrale forfatteren særlig knytta til bergverksamfunnet, men regionen har hatt mange forfattere og kunstnere som har bidratt til å skape forestillinger om historia. Alle kunstneriske uttrykk er også et bilde på tenkemåter og holdninger i kunstnerens egen samtid.	
	Handel og handelskultur		Rørosmartnan Bygdehandel Lasskjøring Proviantvesen	Praksisen med at handel foregikk gjennom om et proviantvesen, på markeder eller med lasskjørere er forlatt for lenge sida. Rørosmartnan, som har vært og til dels er et viktig handelsmøtepunkt, er også et kulturarrangement som bidrar til å opprettholde kunnskapen om en tradisjonell måte å organisere handel på. Martnan er dessuten en stor arena for kulturutøvelse innenfor tradisjonsområder som dans og musikk, håndverk, revy osv., slik det også var det tidligere. Martnan som folkefest står i så måte fortsatt sterkt og har betydning som bærer av immateriell kulturarv.	Handelen i Røros-området foregikk gjennom om et proviantvesen, på markeder eller med lasskjørere. Det var også mye handelsvirksomhet i bygdene. Kildene beskriver bl.a. reisende handelskarer som skulle til Røros, som også solgte varene sine undervegs. I Engerdal var handelen sterkt påvirket av Røros Kopperverk, og Engzelius, som drev forretning både på Røros og i Särna, oppretta i si tid butikk også på Drevsjø. Ellers var det store grensevise forskjeller.	

	Muntlig tradisjon / Fortellertradisjon			Fortellertradisjonen lever fortsatt f.eks. i folkemusikken, gjennom fortellinger om gamle spillemenn og om hvor musikken kommer fra. Det fortelles fortsatt jakt- og fiskehistorier, og det er gjerne de samme som gjentas år etter år, f.eks. under elgjakta. Fortellinger er også knytta opp til andre områder innafor den immaterielle kulturarven, f.eks. opplæring i handverk, erfaringsbasert kunnskap. Det fortelles fortsatt gode historier rundt om i mange samfunnslag, men det kan være at de har en anna funksjon enn tidligere. Fortellertradisjonen og fortellingene er i stadig endring. Fortellingene videreføres fordi de er en del av kulturarven vår. Det finnes nedtegnelser av gamle fortellinger om troll og skrømt, jakthistorier o.l. i gamle bøker. F.eks. i "Fortællinger om Vindgelens sogn i Nordre Østerdalen" av E.T. Dette er historier fra hele distriktet.	Fortellinger har hatt mange funksjoner, det være seg som underholdning i sosiale sammenhenger, som forklaring i en opplærings situasjon eller som skremmehistorier med oppdragende formål. F.eks. ble fortellinger brukt for å få barn til å unngå å gå ned til elva eller for at de skulle passe seg for ulven. Det finnes personer som har drevet med innsamling av fortellinger fra området, bl.a. Malthus som var i området på slutten av 1700-tallet. Han har beskrevet de fastboende og den samiske befolkninga. Boplassen i Letningslea i Hodalen er omtalt (1795). Sigurd Nergaard er en anna folkeminnesamler som skrev ned «Folkeminne fraa Østerdalen». Han har bl.a. med tradisjonsfortellinger og sagn, om skikk og bruk, gårder og grender o.l.	Innsamling og deling av fortellinger, historier og eventyr fra ulike miljøer. I tillegg må de erfaringsbaserte fortellingene som finnes i håndverket, i tekstiltradisjon og jordbruket tas like godt vare på som den materielle delen av bevaringa. De må fortelles videre og/eller skrives ned.
			Samisk	Her kjenner vi lite til hva som er bevart. De gamle fortellingene om tidligere tiders religion og overtro, om arbeidet med reinen og med virke i skog og fjell kan fortsatt finnes blant den samiske befolkninga. Det er ikke gjort et systematisk arbeid for å dokumentere samiske fortellinger, anekdoter, sagn, eventyr og forestillinger i vårt område. Det kan finnes historier nedskrevet i ulike dokumenter, men det finnes ikke noen oversikt over et slikt materiale. Modernisering/samfunnsendringer over lang tid og en periode med fornorskning har nok bidratt til at mye av samenes fortellertradisjon har gått ut av bruk. Reminisenser kan likevel finnes.	Det samiske samfunnet har til langt opp i historien blitt karakterisert som et skriftløst samfunn. Det betyr at en ikke har hatt et eget skriftspråk og/eller tradisjon for å skrive ned og/eller dokumentere egen kultur. Det har imidlertid vært en rik fortellertradisjon, og overføring av kunnskap har tradisjonelt foregått muntlig. Fortellinger og historier ble fortalt og gjentatt i generasjoner.	Innsamling av muntlig materiale knytta til ulike deler av samisk liv, virke og overtro.
	Organisasjonsliv			Mange av organisasjonene eksisterer fremdeles og er en viktig del av kommunenes kulturliv, ikke minst som nettopp kunnskapsformidlere innen immateriell kultur.	Rørosregionen har et rikt organisasjonsliv, med en historie tilbake til andre halvdel av 1800-tallet. Her har det vært avholdsforeninger, arbeider- og fagforeninger, folkeakademi, ungdomslag, kor, losjevirkosmhet, korps, leseforeninger, idrettslag, sanitetsforeninger, spellmannslag osv. Med tanke på de definerte verdensarvverdiene, er det vanskelig å peke på hvordan organisasjonslivet har tilført samfunnet en egen immateriell kulturarv, men alle lag og foreninger har gjennom historien bidratt til å opprettholde samfunnslivet i regionen.	
			Arbeiderforeninger		Et industristed som Røros fikk naturlig nok sterke fagforeninger, som satte sitt preg på både arbeidsliv og fritid. Røros arbeidssamfunn ble etablert i 1889, og smeltehyttarbeiderne og gruvearbeiderne fikk begge lokale lag, etablert i 1897. Kampen for arbeidernes rettigheter i arbeidslivet har stått sterkt i dette industrisamfunnet.	
			Folkeakademi	Folkeakademiet på Røros ble reetablert i 2015, etter å ha vært oppløst noen år. Folkeakademiet i Norge arbeider i dag mye med kulturformidling, men folkeakademiet lokalt på Røros har valgt å følge opp den opprinnelige ideen med folkeopplysning og å løfte tematikken for arrangementene opp og utover. Debatt, samfunnsengasjement og folkeopplysning er viktige stikkord	Røros Arbeiderakademi/Folkeakademi ble etablert i 1904, og fikk etter hvert underavdelinger ved Kongens gruve, Christianus Sextus og Storwartz. Arbeiderakademiene hadde som hovedformål å drive folkeopplysning for arbeiderklassen. Fra 1904-1924 ble det holdt 440 foredrag på Røros, ved gruvene og på Glåmos. Akademiet fikk støtte fra Røros Kobberverk. Akademiet ble nedlagt i 1961. (Kilde; E. Gjelsvik, Fjell-Folk 2012)	
			Ungdomslag		Etableringa av lese- og ungdomslag på slutten av 1800-tallet var en svært viktig del av folkeopplysningstanken i hele circumferensen. Slike lag ble starta opp i nærmest hver eneste grend og bygd, og hadde stor betydning for organisasjonslivet til langt ut på 1900-tallet. Anders Jørgensen Reitan, som holdt til på Kvikne, var en sterk pådriver for folkeopplysninga i Nord-Østerdalen, Røros-bygdene og Øvre Gauldalen. (Kilde: K. Gåsemyr, 1976)	

			Kor		Regionen har en sterk kortradisjon som vokste fram fra midten av 1800-tallet. Røros sangforening er 170 år i år.	
--	--	--	-----	--	--	--